

IRODALMI SCHISMA

IRTA RAVASZ LÁSZLÓ

Az irodalomtól méltán elvárjuk, hogy az egész nemzet szellemi életének tükrözője és vezére legyen, vagy más szóval, hogy az irodalom mindenkié legyen. Természetes dolog, hogy az irodalomban mindig lesznek irányok, amelyek a nemzeti műveltség egyik vagy másik érdekelttségét szolgálják, a szellemi élet egyik vagy másik csoportját inspirálják, illetve annak a képét viselik. Mindig lesznek benne például fiatalok, kik új ízlést, új életformákat hirdetnek; magányosok, kik maguk vagy csak kevesek számára írnak, mert olvasótáboruk még csak ezután gyűl össze; maradiak, akik divatját multa expressziót művelnek; arisztokratikusok, akik olvasóikkal szemben oly magas igényt támasztanak, hogy csak igen kevés »széplélek« tudja őket megérteni; demagógok, akik a tömegnek írnak és maguk alkalmazkodnak a közízléshez. Mindez még nem bontja meg az irodalom egységét, éppúgy, mint ahogyan a különböző áramlások mellett a tenger csak megmarad tengernek.

Nagyobb baj az, midőn valamely világnézeti meghasonlás oly élesen kettéválasztja a szellemi életet, hogy mindenik külön irodalmat termel. Ez a két irodalom oly mereven szemben áll egymással, hogy mindenik csak a maga táborában számíthat olvasókra s a másakra nézve minden értéke jelentéktelenné válik. Egészen bizonyos, hogy a XVI—XVII-ik században a protestáns irodalom nem volt a katolikusok olvasmánya és megfordítva; ha egyik tábor értesült is a másik irodalom eseményeiről, azt a saját irodalmának tűzokádó polemikáján át tanulta meg ismerni, félreismeri és mélységesen megvetni. Ilyen hasadékot mutat ma a polgári és a kommunista irodalom közötti különbség, különösen Oroszországban.

Még nagyobb baj, mikor az irodalom a *politikai földrajz* szempontjából hasad ketté: a régi nemzeti irodalomból két vagy több nemzeti irodalom lesz; mindeniknek azonos a *nyelve*, de lassanként más lesz a *lelke*, mert más lett az ország, a sors, a történelem, amelyben az új irodalom él. Így szakadt le a német irodalomról a svájci és osztrák iro-

dalom és lett az egyből három ; a francia irodalom törzséről levált a belga és francia svájci ; Nagy-Britannia irodalma megosztódik, mint egy óriás protozoa és lesz belőle az új, északamerikai irodalom s ki tudja, száz év múlva nem lesz-e egy egészen új, szellemi autarchiával bíró kanadai irodalom ?

Ez a nagy irodalmi schisma új szint, új egyéniséget jelent, ha a leszakadó részek elég erősek arra, hogy szellemi autarchiát alkossanak és új szervezetben a humanum és a faji jellem ismeretlen szépségeit tenyésszék ki. De az a nagy veszedelem fenyegeti az ilyen osztódásokat, hogy az új elfajzik, vagy elveszíti termő erejét. Ilyen volt a latin irodalom ott, ahol Cicero nyelve nem ötvöződött népnyelvvé s megmaradt szoba-idiomának ; ilyen volt a kiüldözött hugenottáknak az országon kívül megfogamzó exilium-irodalma ; továbbá az emigráns irodalom, ha az anyaország nem ismerte el benne saját irodalmának szép, szomorú, árva gyermekeit, hanem kénytelen volt azt irodalmi árulásnak tekinteni. Tehát itt körülbelül az lesz a törvény : az új irodalom minél teljesebb eltávolodása annál kevésbé kívánatos, minél kevésbé kívánatos az új politikai alakulás teljes elszakadása és függetlensége.

Ha ezeket a vonalakat meghúzzuk a mi jelenlegi helyzetünk síkján, azt látjuk, hogy a magyar szellemi életet különösen fenyegeti a schisma.

Először is az utolsó húsz esztendőben élesen elvált és szembekerült egymással a régi és új irodalom, a fiatalok és öregek irodalma. Más lett az ízlés, idegenek az életformák, új mintát mutat az expresszió. E mögött egy nagy politikai és világnézeti meghasonlás mélységei ásitának : Ferenc József kora élesen elvált a XX. század forradalmi Magyarországtól. Ezt a repedést eltüntette — bár nem szüntette meg — az az óriás tektonikus elválkozás, amelyet a világháború és a béke okozott. Utána a magyar nemzet összetört politikai egységének darabjai új országokban élnek tovább és próbálnak szellemi autarchiává szerveződni : a magyarországi irodalom mellett van már erdélyi irodalom és ki tudja, nem lesz-e még más irodalom, exilium-irodalom, északon és délen, ahogyan például az emigráns-irodalom kis mérges palántája egyszer már kibujt Bécsben, hogy szerencsére hamar elszáradjon.

Eredmény az, hogy ma már két irodalom van : az erdélyi és magyarországi. Fokozza a nehézséget, hogy ez a két irodalom nem egészen homogén : az új nagyobb erővel érvényesül Erdélyben, a régi leszögezi és konzerválja a magyarországit. Ha mind a kettőnek egyforma volna az alkata : a krízist önmagukban megoldanák ; de a különböző súly- és erőviszonyok miatt egyik távolodik a másiktól és a szakadás nemcsak térbelivé, de szubsztanciálissá válhat.

Fokozza a nehézséget az, hogy egyik a másikra nézve hovatovább elzárt világ, amelyek között éppúgy nincs kapcsolat, mint két ellenkező irányban úszó jégdarab között. Ha újnak és ónak egyensúlya már most más, mennyivel inkább más lesz később! Magyarországon az új irodalom beleigazodik az ezeréves fejlődésbe és az élő mult hatása alatt lassankint egy hullámvonallá, kisebb vagy nagyobb jelentőségű epizóddá válik, míg Erdélyben hiányzik ez az ősi kötőerő s e miatt túlságosan nagy elhajlással indulhat meg a további fejlődés. Baj az is, hogy már külön erdélyi autarchiáról beszélnek s ma-holnap bekövetkezhetik, hogy egyik nem törődik a másikkal, nem érdeklődik a másik iránt, vagy éppen lesajnálja. Nem szabad úgy rendezkednünk be, mintha két külön lelkű magyar irodalomra volna szükségünk, amelyeket csak a közös nyelv kapcsol egybe. Ha túlozni akarnék, azt mondanám, hogy az erdélyi könyveket inkább *itt* s a magyarországi könyveket inkább *ott* kellene olvasni. Minden erővel fokozni kellene azt a szellemi hajszálcsovességet, amely a két irodalom lelki egybeömlését biztosítja, hogy az erdélyi az itteninek legyen különös szép virága, az itteni az erdélyinek áldott törzsöke. Erdélynek ki kellene adnia a magyar klasszikusok olcsó kiadását s tenni róla, hogy ezek az Élő Könyvek minél több magyar ember asztalára elkerüljenek. Azután irodalomtörténeti, kritikai feldolgozások kellenének, szemelvények az irodalomtörténeti korszakok ízléseinek kódexeiből. Erdélyben természetszerűen nem oly beható az irodalomtörténet tanítása a középiskolákban, mint itt s mi lesz akkor, ha az új generáció, az erdélyi magyar intellectuelek, csak a saját, egyrészt tiszavirág életű elbeszélő és lírai irodalmát fogja ismerni, de a legnagyobb magyarok alakjai elhalványodnak az új sarj emlékezetében?

Viszont Magyarországnak több szeretetet, érdeklődést, megértést kell tanúsítania Erdély iránt. Fel kell hagyni a Kazinczy-féle dicséretekkel, de a ledorongolásokkal is. A magyar léleknek sok nagy csodája virul most Erdélyben, nem egy önképzőkörös, kalendáriumos ponyvatermék között. Meleg, igaz, jóindulatú, de magas mértékű kritikával tartozunk Erdélynek. Olvasni kell az erdélyi írókat, itt is kiadni, itt is publicitást szerezni számukra. Jöjjenek fel irodalmi estélyekre, ismerkedjenek meg az itteni írókkal, szeressék meg és becsüljék meg egymást. Erdélyt Erdélyből értsük meg és ne a saját frázisainkon át.

Mindennél szükségesebb tehát egy olyan orgánum, amely az egész magyar irodalmat szolgálja. Mert a magyar nyelv csak egy irodalmat bír el; két irodalom két lelket teremtene. A kétlelkű nemzedékeknek pedig egy lelkük sincs.